

הבלה בעמפר", ואולם הצער על יופי, שאין גשמה צמאה לו, גדול יותר.

אין לנו איפוא כי אם להתנחם לעת עתה בתקווה, שברבות הימים וחי עמנו יכוננו על אשיות נאמנות, יבואו הדורות הבאים ליהנות מן העושר, שמשוררינו הגדולים אוגרים באוצר־שירתנו בימינו אלה. אך עד בוא "יום־הפלאות" תישאר שירתנו בעל כורחה עזובה מן הרבים ומפרנסת אי־אלה יחידים מועטים, שאף להם קפצה הדרך בהתפתחותם הרו־חנית והרוח לא נשא אותם אל מחוץ למחנה.

64

ה'תש"ן
אדר ב' טו'
י"א פ' 1969

זרבים וצ' זכ"ס הספחה
מסמכת הסטוטוס של בא"ו
שירה עברית ושירה אידיש באמריקה

צנועה היא שירתנו העברית שבאמריקה: בגדולות לא תלך ונצורות אין בלשונה. העו לא תעזי לתור לה נתיבות חדשים משלה, ולצעוד בצעדי-און במשעולים הכבושים מאז לא תנסה. אט-אט, על ראשי אצבעותיה, היא חורזת את חרוזיה באחת הצורות הקבועות מקדמת-דגא ונותנת בהם ארשת לרגשות ומשאות-נפש ידועים מימות-העולם, למאוויים ולשאיפות תמימים וחסודים, שאין בהם משום חידוש כל-שהוא, שכל המשוררים שקמו בעולם, כגדולים כקטנים, טיפלו בהם מאז ועד היום: הללו בראשית היות דברי-אלהים בפיהם, כשפסיעותיהם עדיין רופפות, בטרם נגלה לעיניהם הם מעיין יצירתם המקורי, והללו מראשית יצירתם ועד אחריתה. ולא זו בלבד, אלא שגם לצלול במעמקי רגשות ומאוויים מצויים אלה, נושאים, לא תהיין. ומתוך-כך אין החומר הבינוני של שירתנו העברית באמריקה מתעלה בידי משוררינו לאותה המדרגה הגבוהה, שאליה הוא מגיע בידיהם של המשוררים אמיצי-הלב, המעפילים הגדולים. לגדולות ולנצורות אל תצפה איפוא, כי לא תמצאן. הרגשות צנועות, ארשת צנועה — ושירה צנועה. וחלילה לה לשירתנו אף לפרסם ולכחול: אם בגדים חדשים משלה אין לה — ולא עוד, אלא שגם תוכנה שואל (ויש קוראים: גנוב) הוא אתה לפעמים, — נאמנת היא מלשים מסווה על פניה ולהיראות, לפחות, כמקורית, אם מקוריות אין בה. והרי היא כולה לפניכם כמות שהיא: לא כחל ולא שרק ו... לא יעלת-חן.

הרוח העברי לתוך ההיכל הנצחי שלנו, ובלב רועד ובנפש חרידה היא מצפה לגורדינם. לא כן השירה האידית שבכאן, כי עזה היא מבפנים ועזה כלפי חוץ. שירה זו, ש"צעי-רה" היא קוראת לעצמה ואינה חושבת מתוך-כך את שניים ושלושת המשוררים האידיים הידועים שבכאן, המשוררים הגדולים, כיהואש, למשל, לבוניה ועמודיה התיכונים — שירה חדשה היא, לכאורה. פיתחו את אחד המאספים האידיים, הצצים ויוצאים כאן "חדשים לבקרים", וקיראו את החלק היותר גדול (בכמות) של כל אחד מהם, כלומר: את חלק השירים שבו, קיראוהו מראשו ועד סופו, ברצון או באונס, וראו אם לא תעמדו משתאים ותוהים: ריבוננו של עולם! כמה "חדשות" יש כאן! לא בני אדם מדברים אליך מתוך הדפים האלה, אלא מיני יצורים חדשים, שקשה לעמוד על טיבם ולהחליט בדיוק מי הם: כשהם משמשים בלשון בני-אדם פשוטים, אינם מתראים כבני-אדם פשוטים ויש בהם תערובת של איזו בריית-פלאים, אשר לא ידענו ולא ידעו אבותינו גם בימי-קדם, ימי-הפלאות שעברו ללא שוב, וכשהם אומרים שירה בלשונם של מלאכי-השרת, כביכול, הרי שוב מין זרות, זרות ארצית, "בשר-ודמית", שאין מקומה בשירתם של מלאכי-מרום, בוקעת ועולה מתוך שירתם. ועל-כרחך אתה צריך לאמר: אין זאת כי בריאה חדשה היא לפנינו! מזיגתן של שירת האדם עם שירת בן-אל, כלומר: שירת האדם העליון עצמה, שעליה נתגבאו הרבה נביאים בני-ברית ושאינם בני-ברית. סוף-סוף זכתה זו לצאת לאוויר העולם באמריקה דווקא, זו ארץ הבינוניות והמצאיות המצויה, וזכות יציאתה נתגלגלה לה דווקא על-ידי המשוררים האידיים — שוכני בתי-חומר ברחובי-היהודים הניו-יורקי.

[2]

וכשאתה רואה, והנה השירה האידית צועדת בשוק קוממיות, ובפה מלא ובלשון מדברת גבוהה היא תובעת לעצמה מקום-כבוד בספרותנו ודורשת במפורש, שיכירוה כחטיבה מיוחדת בספרות ויקציעו לה מדור מפואר, הראוי לה לפי דעתה, וכשאתה שומע את טענותיהם הנמרצות של פרקליטיה המושבעים (שרובם ככולם, אגב, יוצריה הם), הקור-אים חמס על כל מי שמריב לפקפק בגדולתה של השירה האידית ובטבעיותה — מתגבר בך רושם-החידוש, שעשתה עליך הקריאה במאסף שלך, ואתה נכון לברך "שהחיינו" על הפרי החדש, "פרי הארץ", שצמח כאן.

ואולם אך סרו סניגוריה של השירה היהודית מעלך, ואתה נשאר לבדך עם הרושם, שקלטת מקריאתך בה — והנה החילות לחוש, שלא ממעיין-שירה טהור ועמוק שתית, כי-אם מבור של מים עכורים, שמשאירים מין טעם תפל בפוך. אתה מרגיש, ששירה זו אינה מעשרת את אוצרות-רוחך, אינה מרוממתך כדרך שירה גדולה, ואינה מעדנת את נשמתך, ואתה עומד תמה: אם כן, רושם זה של חידוש מאין הוא בא? אם לא שירה

נעלה היא זו, במה כוחה גדול איפוא לעשות רושם על הקורא, ולוא גם רושם חוקף? כך אתה מתפלא בלבבך, עד שהנך נזכר, שממש רושם כזה היו עושים עליך השירים "החדשים", שהיו נפוצים לרוב בספרות הרוסית לפני עשר או חמש-עשרה שנה — הלא הוא אותו הרושם, שעושה עלינו כל דבר "משונה" — ולוא גם מתנפר, זר, ולוא גם מעורר מעין רתיעה לפעמים.

ואז תעמוד על טיב החידוש שבשירה האידית הצעירה שבכאן: צללים... אכן שירת צללים היא זאת! כמעט מכל שיר ושיר מגיחים הצללים ומשתרעים מלוא-ארכם עד כדי לעטוף את הגשמה כולה טלית של חנינון עכור-ירקרק ועד כדי לצמצם את חיי האדם העשירים ומרובי-הגונים בנקודה זעירה של תהייה על עולמו של הקדוש-ברוך-הוא, תהייה נובעת לא מתוך חפץ כביר להשיג ולהבין את ההווה כולה, לחבקה ולחדור אל רזי-רזיה, אותו החפץ שהוא מולידה של השירה הגדולה באמת, כי-אם מתוך חפץ להיראות כתוהו. תהייה זו סימניה המובהקים — ערפיליות לשמה ועמימות-הרגש לשמה, שכן נדמה לך, שלא חיים אמיתיים מתארת שירתנו זאת, כי-אם חיים של צללים: לא רגשות ומאווים ברורים, שאין להטיל ספק במציאותם, כי-אם צלליהם. רואה אתה, שלא לאפקים חדשים שואפת השירה הזאת, ודחיפה עצומה מבפנים, דחיפה דופקת ומאיצה לבקש את השמש הגדולה, שאולי זורחת היא מעל לה, או לוא רק מחוצה לה — דחיפה כזו זרה לה מעיקרה. ובכלל, כלום מוצא אתה כאן, לפחות, בקשת נתיבות חדשות? כלום מרגיש אתה את מציאות הגשמה הגדולה שב"עב-הענון", התועה והומה, נוטה במתכווין ושלא במתכווין מדרכי הראשונים, מגששת בחושך ומבקשת דרך לה? הלא זרים לה, לשירה "הצעירה" הזאת, השאיפה והבקשה, כליון-הנפש אל אשר לא כאן, אותם המניעים, שבכוחם להפרות אפילו את הכשרון הבינוני. והלא חש אתה, כי למרות אשר יתאמרו משוררינו האידיים ל"נביאי הגעגועים על אשר לא כאן", אין געגועיהם אלה, כפי שאתה מרגיש ברור, עיקר חייהם ותמציתם. לגבי אלה אין עיקר כלל בחייהם, ומפני זה אין שירתם שירת עיקרים ואמונה, שירת טהרה וקדושה, שהאזון מבחנת בדבריו של כל משורר על-דבר אמת, ושהגשמה שמחה עליהם, בין שהם עמוקים ובין שאינם עמוקים. בשירה האידית הצעירה שבכאן מרגש רק חפץ אחד: לתעות בערפל, או יותר נכון: להיראות כתועה בערפל. וחפץ זה אינו אינסטינקטיבי, עד שתהא לו זכות הקיום, כי-אם קנוי, כלומר: עשוי. לא שהחיים נראים בעיני משוררינו כעוטי-צללים, שמתוך כך הם משתקפים כבבואה ערפילית גם בשירתם, אלא שהמשוררים עצמם בוחרים בצללים מדעת ומרצון ופורשים אותם כשלמה על פני ההווה, מפני שהשקפת-עולם מסוימת אין להם, ועל עובדה זו הרי צריך לכסות, צריך להעלימה מעיני הקורא. ואין לך כסות טובה בספרות מצללים: אם חיים אין פה, יהיה-נא צל החיים כחיים.

היא, שירה היוצאת מן הלב ונכנסת אל הלב, ולוא רק להכות בו גלים רכים וחשאים, ולא נחשולים אדירים ועצומים. צניעותם — ברכתם, וישרת-לבם — תפארתם. ואם עתידים הם ליתן את הדין, הרי זה רק על שלא ליבו את אשם הקטנה לשלהבת יוקדת כיכול-תם, ולא על הקריבם אש זרה, כאחיהם המשוררים האידיים.

תר"פ

*Their puffed up pride is
childish & they are best
when they make no
pretence to greatness.*

[3]

וזהו נקודת-המגע שבין השירה העברית והשירה האידית באמריקה, שהרבה בעלי-כשרון נמצאים גם בזו וגם בזו, אלא שסרו מדרך-החיים. כזו גם זו — שתיהן ליריות הן בעיקרן. הלייקה, כידוע, ניוונה מנשמת המשורר עצמה. החיים החיצוניים אינם עניין לה, אלא עד היכן שהם נוגעים בנפש המשורר ומרעידים את מיתרית. וכל מה שחיי המשורר עשירים יותר, מיתרי נפשו מזדעזעים יותר ושירתו — גוניה מתרבים וצליליה מתעדנים ומתעלים, כצלילי כינור זה, שנגינה מרובה ותכופה יפה לו. ולהיפך, כל מה שחיי המשורר עניים יותר, שירתו דלה יותר ומשעממת יותר בחד-גוניותה המוכרת, אלא אם כן ענק הוא המשורר, עד כי גם חיי העניים, לכאורה, מועט המחזיק את המרובה הם: משורר שכזה "קר ושותה", מעמיק את מקורו הדל בלי הרף, עד שהוא נהפך למעיין עמוק, אם כי צר, ובמקום שאתה מוצא עומק אתה שוכח לבקש גם רוחב: צולל אתה בתהום שלא בטובתך ושוכח, כי צר לך המקום. ואף-על-פי-כן כלל גדול הוא, שאפילו המשורר הליירי הגדול צריך להיות, ואף משוררינו העברים כיהודים, לא יצאו מכלל זה. אלא שכאלה כן גם אלה פורקים מעל עצמם עול זה של מצווה ראשונה, שאין כל משורר ליירי בן-חורין להיפטר ממנו: באים הם בחורים ובסדקים, כבורחים מן החיים, ומאבדים עצמם לדעת (כלומר: לדעת המתבונן מבחוץ, ולא לדעתם הם, שאף ב"התאב-דותם" זו הם קוראים לעצמם חיים).

מקור הרעה החולה הזאת אחד הוא איפוא, אם כי לכסות עליה מצליחים המשוררים האידיים יותר מאחיהם העברים. אלה האחרונים תוכם כברם, או יותר נכון: ברם כתוכם. אינם מכסים על דלות חיהם, ושירתם הענווה בבואה נאמנה היא לפרצוף גשמתם נטולת-החיים, ואפילו בשעה שהם מתאמצים להעמיד פניהם כנגידי-הרוח אשר מעולם ולתכלית זאת הם לוקחים בחשאי ושמים בכליהם משל אחרים, בולטת תרמיתם כל-כך, עד שאינה נראית עוד כתרמית — עוון פלילי, שאין לו כפרה — אלא כמעשה-ילדות גלעג סתם. לא כן הראשונים, המשוררים האידיים. הללו מתחכמים להיראות כחיים, מתבלים תחבולות נפלאות וממציאים העוויות נפתלות להכריז מתוך עניותם וריקניותם על עושר רוחני רב, השמור אתם, כבאוצרותיהם של משוררי העתיד. ומכאן אותה ההתייפות וההתקשטות בצללים מטושטשים, שבהם הם אומרים לכסות על מערומיהם ושוכחים, שבמקום שאין שמש-אמת אין גם צללי-אמת, שצללים מטושטשים ורופסים מבשרים לא שחרית של יום גדול, כי-אם דעיכתו של גר קטן.

ואם יש ללמד חובה על אלה ממשוררינו העברים שבכאן, המתירים לעצמם את תחיקוי הזול, שאין כל ספרות רואה בו סימן ברכה לעצמה, הנה נאווה תהילה ליתר אחיהם, הנזורים מדבר-שקר, שצנועים הם. תיתי להם, ששירתם הצנועה והענייה שירת-אמת

[1]

דומה, כל-כך התרגלנו להשפעות זרות בספרותנו, עד כי מן ההכרח הוא בעינינו, שכל אומה ותרבותה, כל לשון וספרותה — סימני השפעתה יהיו ניכרים בה. ויש אשר נראה, כי כבר הגיעו הדברים לידי כך, שבאים סופרים מובהקים וסתם בני-אדם בעלי-טעם ובעלי-דעה, בודקים בספרותנו בדיקה יפה וכיוון שהם מוצאים, שעדיין יש ספרות בעולם, אשר לא השפיעה עליה מטובה, מיד הם תובעים עלבונה של אותה עשוקת-משפט ודור-שים, כי יכניסו את רוחה לתוך עולם יצירתנו בחזקת-היד. עולם זה שלא השפיע על עולמנו — הייתכן?

לא ייפלא איפוא, כי זה רק מעט התחילו נשמעים במחננו קולות חדשים, המבקשים גם את השפעת אמריקה בספרותנו. עוד לפני שנים אחדות היתה אמריקה הספרותית לאירופה בבחינת "ארץ לא עבר בה איש". חוץ מאמריקנים, לונגפלו ואדגר אלן פו, המשוררים, ומארק טווין וז'ק לונדון, המספרים, לא בא איש מסופרי-אמריקה בקהל הקוראים אשר במערב אירופה, וברוסיה לא ידעו מאלה כי-אם את שני המספרים הגדולים בלבד. צינורות ההשפעה האמריקנית היו סתומים איפוא בפני ספרותנו, וממילא לא הרגישו אצלנו בהיעדר ההשפעה הזאת. לא כן הדבר כיום הוה. מצד אחד הלא התוודענו במקצת אל הספרות האמריקנית דרך תרגומים אירופיים, ומן הצד השני — הגה יש לנו פה באמריקה מעין קיבוץ ספרותי קטן, והרי הדין נותן, שקיבוץ זה ימצא לו מקום חדש להתגדר בו: האמריקניות. סופרים עברים, שיושבים באמריקה, יונקים מתרבותה בטובתם ושלא בטובתם ומכירים את ספרותה — ולא יכניסו מרוחה אל קרבנו? דורשים איפוא ומבקשים את השפעת-אמריקה, מייעצים להכניסה אל קרבנו מדעת ותולים בה תקוות רבות ויפות לטובת ספרותנו ולריבוי גוניה. ואם לא תבואנה התקוות האלה, לא יהיה זה סימן מובהק לרפיונו של קיבוצנו הספרותי שבכאן, שקצרה ידו להכניס אפילו משל אחרים להיכל יצירתנו העברית?

והנה עד שאנו באים ומשיאים עצה טובה לסופרים העברים באמריקה, שיזדרזו ויטביעו את חותם האמריקניות ביצירות רוחם, מוטב שנתעכב רגע על חזיון משונה זה, שאנשים מן החוץ, השומעים את שמע אמריקה ותרבותה מרחוק, דומה, שיש להם מושג יותר ברור מן המלה "אמריקניות" מאשר לבני אמריקה עצמה, המתאמצים לעמוד על טיבה

ולבוא עד תכונתה. "אמריקניות" מהי? — בשאלה זו מתלבטים לא לבד הגרים אשר בארץ, אלה בני-החוץ, אשר חינוכם האמריקני הארעי והמקוטע הוא אולי המעכב אותם מראות נכוחה, כי-אם גם תושבי-הארץ עצמם, אשר ספגו אל קירבם את רוח ארצם מיום לידתם בקדושה. הרוח האמריקנית מהי? שאלה זו מעסיקה ביודעים ובלא יודעים את האינטלי-גנציה אשר בארץ ואינה נותנת מנוח לה. ולא בהגדרת המלה "אמריקניות" בלבד עוסקים כאן, אלא במציאותו של המושג, שמלה זו מסמנת. ישרי-הלב שבנאורי אמריקה מודים ומתוודים, שטיפוס אמריקני מובהק במובן הרוחני-התרבותי לא היה עדיין ולא נברא והם מתנחמים בתקווה, שטיפוס זה עתיד להיוולד בקרב הימים; ולעומתם הנפתלים שב-הם מתעקשים ודורשים תלי-תלים של הלכות על המידות, שמנו חכמים באמריקני גמור: ישר-לב, אהבת-החופש, מרץ, כשרון-מעשה ועוד ועוד. אבל כאלה כן גם אלה מרגישים בקושי השאלה ואינם יכולים להסיחה מלבם. ולא עוד, אלא אף כשהם מציעים מעין תשובה לשאלה זו, אין תשובתם מספיקה אלא לצורך השעה, ואין בה כדי להניח את הדעת לחלוטין. עובדה זו עצמה, שמטפלים כל-כך במהות האמריקנית מוכיחה, כמה מטושטשת מהותה של זו בעיני כל. ולפיכך אנו רואים, שבשעה שנכנסה אמריקה בעבי המלחמה העולמית והיה מן הצורך לאלף את אוכלוסי הארץ בינה, מה בין הרוח האמרי-קנית לבין הרוח הטיבטונית אויבתה, עמדו בתי-המדרש הגבוהים ובתי-האולפנה התי-כונים והנמוכים שבארץ ומינו מורים להורות לתלמידיהם, מה נשתנתה האומה האמריקנית משאר אומות העולם, ובאו הדורשים ודרשו והעלו חרס בידיהם: הם קיבלו שכר על הדרישה ותלמידיהם לא קיבלו מהם בלתי-אם מליצות פאטריטיות שדופות וניבים ריקים של בוז ושינאה ל"הוננים" האורורים. ולפיכך אנו רואים, שגם עכשו עם התגברות הריאק-ציה בארץ, באה האמריקניות החיה — עובדה וודאית זו — ומכרות בקולי-קולות על עצמה, שישנה במציאות ומעידה על סימניה, שלא יטעו בה ולא יחשדוה בבולשביזם ובסוציא-ליזם ובראדיקאליזם, שנגעי חוץ הם וחילופיהם — בעצם ה"אמריקניות". ולעומת זאת הנה טובי האינטליגנציה האמריקנית, הכואבים על ירידת אומתם, מתנחמים בחלומותיהם, שהם חולמים על עתיד-הפלאות הנשקף לאמריקה החדשה, "אמריקה הצעירה" שלהם. וכך אתה רואה את הסופרים, המשוררים והאמנים הצעירים אשר בארץ עומדים ומתנב-אים על היום הגדול הבא, עת היגלה ייגלה לבסוף הטיפוס האמריקני הרוחני, שאת דמות-דיוקנו הכהה הם רואים בחזון "אחרית הימים". מזה ומזה — רק דרשות על האמריקניות, רק חלומות וגעגועים, אבל אמריקניות ממשיה, חיה ומובהקת, אינה עדיין בנמצא.

כור-ההיתוך הידוע עושה את עבודתו לאט-לאט והרוח האמריקנית, שסימניה התחילו מתבלטים במחצית הראשונה של שנות המאה שעברה, עת שהיתה אמריקה פרושה כמעט מן העולם ושקועה בחייה המובדלים ומוגבלים — הרוח האמריקנית הזאת צבינה מטוש-טש עוד כיום וסימניה מי יכירם. אירופה הזקנה — קילוחי-דמה המרושלים אינם מתמזגים

על גילוי נדמה של אמריקה, התוססים והשופים. הראשונים עוצרים את שיטפם העז של האחרונים ומזיגת שניהם לא תעלה יפה אלא במשך שנים רבות. ויש מן האמת בדב-
ריהם של הפאטריסטים האמריקנים הקנאים, הטוענים, כי הטיפוס האמריקני, טיפוס היאנקי
האידיאלי הולך ומתנוון. היו ימים, טרם החלה ההגירה האירופית העצומה, שטילטלה
לאמריקה מליונים-מליונים של אירופים, והגזע האנגלו-סאכסוני היה רוב מנינם ורוב
בנינם של אוכלוסי הארץ והתרבות הפורטוגלית משלה בכיפה. וגזע אחד זה בעל התר-
בות האחת הזאת חישב להשתרש מעט-מעט בארץ החדשה, שאצלה עליו מרוחה, רוח-
פרא במקצת, והתחילה צרה לו צורה חדשה ומרהיבה. הצורה החדשה הזאת עוד טרם
נצטיירה בבהירות על עין הארץ הצעירה, והנה אירופה הזקנה מתחילה לשלוח לאמריקה
המונים המונים של זרים, בני גזעים שונים ותרבויות שונות, זרמים זרמים של כוחות
אדירים, שמעשירים את רוח הארץ ומשטששים את צורתה ואופיה. ו"האמריקניות"
המפורסמת עומדת כיום מבולבלת, תוהה על עצמה ושואלת: מי אנכי? ומנענעת בראשה
לכל רוח, שנראית כמביאה לה תשובה על שאלתה.

[2]

אמריקניות זאת איך תוכל איפוא להשפיע על ספרותנו? מה הערכים המובהקים, אשר
יצרה התרבות החדשה הזאת ואשר מהם תוכל גם ספרותנו להיבנות? תרבות מתהווה
זו, שעדיין לא יצרה אפילו ספרות מיוחדת משלה, ספרות מקורית ומסומנת כחטיבה
בפני עצמה, במה כוחה גדול להשפיע על ספרות מלומדת בנסינות שונים כספרותנו?
ועל ספרות אמריקנית מקורית, אשר חיי אמריקה ורוחה ישתקפו בה, הלא אי-אפשר
עוד לדבר כיום. כי ראה זה "פלא": הספרות האמריקנית לתקופותיה משמשת בבואה
נאמנה לאותו פרוצס מרושל של יצירת טופס לאומי, שנסתמן בראשיתו ונטשטש לאחר
זמן. באותם ימים רחוקים, במחצית הראשונה של שנות המאה שעברה, עד שאופיה הל-
אומי של אמריקה הלך ונתבלט ב"אנגליה החדשה" נתבלטו במקצת גם שרטוטי ספרותה
הלאומית. רק במקצת, כי על כן הושפעה גם הספרות האמריקנית הזאת לתקופותיה
האחדות, מן הספרות האנגלית, אמה ומולדתה. אף-על-פי-כן היו אז סגולות מיוחדות
לספרות זו. ו'אירווינג', החולם חלומות עוטים געועים על העבר החולף ופ'קופר
האמץ עם סיפורי-פלאיו על עם צעיר וחסון, הכובש לו ארץ צעירה, ארץ-פרא—רומאנ-
טיקנים הם גם זה וגם זה, ולא מעט השפיעה הרומאנטיקה האירופית גם על שניהם. ובכל
זאת מתנכרים שניהם באמריקניותם: מוצא אתה אותה בתמימותו החולמת של איר-
ווינג ובמרצו ובחסנו של קופר. והנה ר'ק' ברייאנט, השלו אפילו בשעות של
התרוממות-הרוח והשראת השכינה, והנה ה'לונגפלד', הטוב והחסוד, והנה הנרי
תורו, אוהב החופש האישי ואוהב הטבע באמת ובתמים, ואמרסון, הפילוסוף-המשור-

ר, חובק זרועות עולם-הרוח. מוצא אתה השפעות זרות באילו מהם, ובכל-זאת אתה מכיר,
שאמריקנים הם, הנותנים ארשת לרוח חדשה הולכת ונוצרת: שלווה, רעננות, אמונתם
באדם הבינוני, אהבתם את החופש ואת הטוב, תמימותם ופשטותם (אותה פשטות שאתה
מוצא אפילו באמרסון, החוקר המורכב)—כולן מקרבות את האנשים האלה, הרחו-
קים זה מזה בכשרונותיהם ובמעלות-רוחם, ומייחדות אותם יחוד אחד, שמציין רוח עם
בוטת, ההולך ובא, ייחוד שלם, המתגלם בסוף בכל טבעיותו האנושית הסוחפת בדמותו
העצומה של וולט ויטמן. כל אלה—יצירותיהם מתאחדות לגוף מוצק אחד,
ששרטוטי בולטים כדרך כל גוף-ספרות מקורי, משכן-רוחה של אומה מיוחדת. ואילו
הסופרים והמשוררים, שבאו אחריהם למן הימים שלאחר מלחמת-האזרחים ועד ימינו
אלה, מי יאמר עליהם, כי יצירותיהם מתאחדות לחטיבה ספרותית אחת, חטיבה מיוחדת
במינה ואופיינית ברוחה? אותו הטיפוס הלאומי, שהתחיל מתפתח באמריקה במחצית
הראשונה של שנות המאה התשע-עשרה, סימניו נטשטשו במחצית השנייה והיעדר טופס
מיוחד בחיים גורם להיעדר טופס מיוחד גם בספרות. ומכאן טשטוש צורתה של הספרות
האמריקנית.

לפיכך אתה מוצא, שיצירותיהם של הסופרים והמשוררים האמריקנים—יחוד לאומי
חסר בהם: רובן ככולן לוקאליות הן וכן מקומם עליהן; אבל אותה אחדות גדולה ומקפת,
שאתה מוצא בכל ספרות לאומית, ואפילו בספרות עשירה בזרמים רבים ושונים (אחדות
שמקרב רחוקים ומדבקת נפרדים, אינך מוצא כאן). ואין הרבה מן ההפלגה בדברי האומר,
כי ספרות אמריקה אמריקנית היא רק למחצה, לשליש ולרביע. אין רוח אחת מפעמת
אותה עדיין וממילא אין בה עוד משום ספרות לאומית אחת. אפילו אלה מן היוצרים
האמריקניים, שרואים אותם כבאי-כוח הרוח האמריקנית, אינם צוררים רוח זו בכנפיהם,
פשוט, מפני שהרוח עצמה אינה כמעט בנמצא. ודווקא ויטמן יוכיח! הוא, הנחשב
בצדק, למשורר האמריקני הטיפוסי, הרי לא נתקבל על הקהל האמריקני עד עצם השנים
האחרונות, ראשית המאה העשרים, ואפילו בימינו אלה עדיין אינו מקובל אלא על הקורא
"החפשי בדעותיו", החולם ביחד עם המשוררים הצעירים על "תחיית" אמריקה ורוחה.
מארכ טוין זה האמריקני הגמור, לכאורה, לא נועז לראות את החיים האמריקניים
כמות שהם ויצר מהרהורי לבו ואיבד את כוחו לדעת (הלא רק באחד מספריו—
"Huckleberry Finn" נתן ארשת לכל אשר ראה בארצו, ואפילו ספר זה עצמו אינו
אלא מין אליגוריה, שבאה לכסות על האמת, המתלוננת בה). ו'קלונדון', זה בעל-
הכשרון הפורה והחסון, כלום לא התעלם אף הוא מחיי-המציאות אשר בארצו ושקע
ביצירת גיבורים דמיוניים כעין זאב-הים וכגון גיבורי-כלבים וגיבורי תקופות פרי-
היסטוריות? ולונדון הלא אוהב את המציאות וידע לתארה כמו! אלא שההווה האמרי-
קנית המנומרת כאילו עדיין מבעיתה גם יוצר זה רב-הכוח: כביכול, אין אדם מספיק

לואוה 277. ואולי מטעם זה עצמו אנו רואים את צעירי הסופרים והמשוררים האמריקניים והנה הם שקועים בנפש היחיד וכמעט אין בינם לבין אירופה הצעירה ולא כלום: אילמלא "צבע המקום" שביצירותיהם לא היינו מרגישים בחידושם האמריקני. חסר בכולן יסוד לאומי כולל. אין רוח לאומית אחת מעוררתם.

[3]

ואם הספרות האמריקנית עצמה מפוקפקת בטיב מהותה, הטעון בדיקה יפה, כיצד תשפיע זו על ספרותנו העברית? למראית עין ראשונה, אולי נדמה לפעמים שאפשר ויש לחקות את הטמפו העז של בלונדון, למשל, ואת הדימוקראטיות שבווייטמן ואת השאון העשוי אשר במשוררים המודרניסטים, אבל אם לחקות אנו רוצים ולא להכניס ערכים חדשים לספרותנו, למה זה נטרח גם בבינוניים וקטנים, תחת אשר ננסה לחקות את גדולי-הרוח שבאומות-העולם כולן ולא באמריקה דווקא? אם אמנם כבר הגענו לידי-כך, שחיקוי-מדעת נראה לנו לא לבד יפה ומותר, אלא גם מועיל, נזכור נא, לפחות, שאם נלמד את ידינו לחקות את הגדולים שבעמים, אולי ידבק גם בידינו מעט מאבק-זהבם, תחת אשר אם נבוא לחקות את הקטנים והבינוניים — לא נעלה בידינו אלא שבריי-חרס מחרסם. הלא גם הגדולים, אשר נבקש בספרות האמריקנית, אין אמריקניותם אלא מעין זכר לאמריקניותם, כלומר: לסביבה ידועה שבמקום פלוני אלמוני במדינה — ערכים אמריקניים מסוימים לא נמצא בהם ומה איפוא מן האמריקניות ניטול מהם לצורך ספרותנו?

"אמריקניות" זו, שאלו משלנו ומשלםם רואים אותה כיש גמור, אינה לפי שעה אלא עיסה חסרת-צורה. ימים אולי יודיעו, מה דמות-דיוקנה המיוחדת. התרבות האמריקנית בת-העתיד היא, ומה יהיה טיבה, מי יינבא? אם להשערות, יעסקו בהן אלה מתוכנו, הרואים באמריקה חזות הכל: ירבו הדברים ואולי תרבה הדעת. אבל אלה החפצים באמת ובתמים בתרבות עברית אנושית טהורה וגבוהה, טוב-טוב כי נזכור, שאם זקוקים אנו לעזרה מן החוץ, למען העשיר את רוחנו בכל הטוב והיפה, אשר יצרה האנושיות לאומי-תיה ולדורותיה, אל לנו להרבות ספרות סתם. יש ספרות חיונית ויש ספרות "ספרותית". ולעת עתה אין הספרות האמריקנית יכולה אלא להוסיף על ספרותנו אי-אלה יצירות "אמריקניות", שעיקר-חשיבותן, לכל היותר, יהיה הצד הפיקאנטי הזה שב"ספרותיותן", המנוסחת לפי דוגמה זו או אחרת מן היצירה האמריקנית המודרניסטית. אבל ספק גדול הוא, אם באכספרימנטים מסוג זה יש באמת משום "תיקון-הנפש" לספרותנו.

תר"פ

"אירופה" *

[1]

קובלים על שירתנו הצעירה, שהיא פרושה מן המציאות ורחוקה מן החיים. זעזועי-החברה אינם מכים גלים בה ומהפיכות-העולם אינן מעוות ואינן משנות את פניה. עצומת-עיניים ותפוושה ברוב חלומותיה, היא חוזה הזיות קלושות, כאותה ילדה רכה, העומדת על מפתן בגרותה: העולם כולו ממנה והלאה, ואין לה אלא עולמה זה שלה, אשר בנפשה פנימה, על שעשועי-דמיונותיו וחמדות-בדיותיו. ואם יש והיא פוקחת עיניה ומציצה משתאית לתוך עולמו של הקדוש-ברוך-הוא, אין זה מתגלה לה אלא דרך רשת-צבעונים מיוחדת, שמפשיטה את העולם העכור הזה את סחבותיו המגואלות ומלבשתו מלבושי-הדר ומשפרתו בעתרת גוונים כלילי-יופי ומרהיבי-עין. ואילו המציאות עצמה, ברייה משונה זו, מרובת-ראשים ומרובת-ידיים, שמפרפרת מדי פעם בפעם מחשק-חיים עצום ומיסורי-מכאוב עצומים, נלחמת בעצמה, מתאזרת ונופלת, מתאזרת וקמה, למען שוב להילחם ולמען שוב לנפול — המציאות עצמה אינה עניין לה. שירתנו הצעירה מעלימה עיניה ממנה, כאילו אינה.

טוענים: הנה הרעידה מלחמה איומה את אשיות החברה האנושית. הישן מט לנפול והחדש, השואף לבוא, טרם בא. משהו הולך ונוצר בסתר, באפילת החורבן הגדול. כל לב מרתת וכל נשמה מצפה. הארץ מתבוססת בדמיה, וקול חבוי לחש ואומר בנפשנו: בדמיה תחיה, בדמיה תחיה! יאוש קר מתנכל אל לבנו להקפיאו בקרתו, ולבנו טרם קפא: דופק הוא עדיין, משתאה, מחריש לדעת. דפיקותיו מרוסקות אמנם וריווח בין דפיקה לדפיקה, ואולם אין אלו אלא דפיקות אמונה, אמונה מהססת ובטוחה כאחת. כאב, ציפייה, פחד, אמונה, יסורים, געגועים חובקים ורועות עולם. ושירתנו במה עסוקה? עדיין היא קושרת כתרים לעולם-החלום אשר בנפשה. הרעם והרעש לא הממוה, הקולות והברקים לא זיעזעוה. רוחה לא נבקה ולבה לא חלל בקרבה. העולם כולו שותת דם, ודמה היא מתאדם כקדם בלחייה הענוגות, לחיי ריבה חוורוורת ונאוה; העולם כולו לבו יוצא בסערת געגועים לכמוס, המתרחש בעלטה, ולבה של זו עדיין מרתת רתת-ציפייה לגילוי הזיות חדשות. הכל שוקט ובוטח כקדם ואין מכלים דבר בארץ: עולם כמנהגו נוהג.

* דברים, שנכתבו על-פי קריאה בספר Europe. A Book for America. By Samuel Roth. New York, 1919.

העברית האמריקנית — שירת האפיגונים; מרדנות, מהפכנות ומיגור אליים של אבות ומקדשים של אבות בשירה העברית החדשה, בארץ ישראל בפרט, היא שירת הפאראגונים. צעירה מאד היא השירה החדשה הזאת מגשת גם אליה בקניימיה מדויקים, ועם כל המגרה שבחידושה — קשת עדיין להבחין בה הבחנה נאמנה בין האמת המסוייטת, פרי חיינו המסוייטים כיום הזה, ובין הזיוף המתהולל, המעמיד פנים אחוזי-עווית רק להגדיל רגשם ולהאדירנו. דורות-מעבר אלה בחיי-החברה על כרחם, שיביאו לידי מעברים רבי-ההפסכה גם בחיי-האמנות, ולא יצאה הספרות העברית מכלל זה ביחוד אחרי שנות ההרס והשחיתות, שעברו זה עתה על היהדות במזרח-אירופה, ולנוגה האור החדש, המפציע באפקיה של ארץ ישראל. הרגשת-חיים חדשה מגששת וגחה גם בעולמנו וסגנון גילוייה הולך ונולד מתוכה ובה: "המהלך החדש", המפלס נתיבות חדשות, אף הוא כגון ה"ישן", השואל לנתיבות-עולם, לדרכי-ראשונים, כביכול, חותמו האחד — אמת התפיסה בחיים. בביטוי הנאמן להרגש-החיים החריף יש תמיד מן הכורח הפנימי, הכופה את עצמו על הלב לאין התנגד לו, והי הביטוי זר ומזר, והי הרגש-החיים עצמו שונה ומשונה מכל שידע הלב עד כה. לא ה"מודרניזם", כשהוא לעצמו, מצווה עלינו את הזהירות בהקשבה לקולות החדשים, הבוקעים בשירה העברית באירופה ובארץ ישראל. ויטמן, בוד-ליר, וורלין, הופמנסטל ורילקה, אנדרי בילי ואלכסנדר בלוק, שאת הדיהם אנו קולטים מתוך ראשוני צליליהם של משוררינו ה"מודרניסטים", וודאיותם הפיוטית מכרעה, משעבדת ממילא, לא פחות מודאיותם הפיוטית של וורד-סוורת, שלי וקיסט, אמרסון, טניסון ובראונטינג, שאת הדיהם הם אנו קולטים מתוך כללות יצירתם של המשוררים העברים באמריקה. אבל כשם שמצוה על הקורא בעל האוזן, הבוחנת מלים, לנהוג זהירות באותה "צלילות" שבשירה העברית האמריקנית, שבלי ספק משפיעה עליה השפעה רבה האווירה של השירה האנגלית הקלא-סית, כך מצווה הקורא המבחין לנהוג זהירות בשירה העברית ה"מודרניסטית", זו הנוצרת מחוץ לאמריקה בהשפעת האווירה של שירת-אירופה הצעירה לארצותיה וללשוניותיה. "צלילות" זו שבשירה העברית האמריקנית, שפירושה: ישרות יחסית שבתפיסה ופשטות יחסית שבביטוי, העושות אותה שווה יותר לכל נפש, הזקוקה לשירה, מובנה יותר לכל מי שלב לו לרעיון נאצל ולרגש טהור — אין להכחישה ואין כל צורך להכ-חיש. מוצא אתה אותה בפרקים הקודרים של "מול אוהל תימורה" לסילקינר, שהם מן האפיים באמת בשירה העברית החדשה כולה, ובשירי-הליריים המגובשים של בבלי, בנסיונותיו המוסיקאליים של אפרת ובשירי-ההגיון המהורהרים של פיינשטיין, ובחלומותיו המיטאפסיסיים של רגלסון ובפיוטי הדקים, הריחניים של זילברשילד. אבל "צלילות" זו אין המבקר העברי מועיל כלום להבנתה, כשהוא בא ומבטל אותה במחיידי אחד, דרך הסיטונות, מתוך שהוא מעטר את כל משוררינו,

ה"חוטאים" בה, בעטרת ה"אפיגונים" ובהעברת-קולמוס אחת, רחבה וכוללת, הוא מכ-תיר את המשוררים זולתם בכתר הפאראגונים. "צלילות" זו יש להבינה סוף סוף: אפשר אף היא פותחת פתח חדש בפני השירה העברית, כדרך ש"הערפלות" שבשירתנו החדשה בארץ ישראל מעידה על חתירה לקראת אפשרויות חדשות בשירה העברית בכיוון אחר, ולוא גם מנוגד מכל וכל לכיוונה של היצירה העברית האמריקנית. להבנת שתי הנטיית האלה אנו צריכים ולא לשלילתה של זו או זו מהן מתוך שיגרה. כי אם בחששות ובחדשות משום חיקוי סתם אנו עוסקים, שורת-ההגיון נותנת, שדווקא ה"מהפכנים" שבשירתנו צריכים להיות חשודים עלינו יותר מן ה"משמרים הבלי שווא": המחקה, זה השואף בעיקר לשכר המפוקפק שבמלאכת-השיר, לעשיית-הרושם על הציבור, לפרסום הקל והתכוף, דווקא הוא עשוי לגשש דרכו אל ה"מזור", אל המפתיע והמדהים, ולמשוך ידו מכל מה שנראה כ"מקובל", כ"מוסכם". דווקא מעשיי-הלהטים מרעישים את לב הקורא הפסיבדו-אינטליגנטי, והם הם העשויים לעורר את יצרו של בעל-היכולת הספרותית, השואף בעיקרו של דבר לאחוז את עיני קוראו עד כדי יציאה מן הכלים ותשואות חן חן. מוטב איפוא, שנחדל מן הקרתנות החשדנית שבישבי-קרנות ספרותיים וננסה להבין את מקורותיהן של שתי הנטיות המנוגדות בשירתנו הצעירה כיום הזה. מהותן ממש — ימים יגידו, מה היא. שתייהן בראשית לבלובן הן עומדות ורק תנובתן בקרב השנים הבאות תעיד על עצמותן ועל ערך עצמותן. לעת עתה אין בידנו כי אם לטעון לזכות קיומה של כל אחת מהן, בפני עצמה וכמות שהיא, וכיוון שהנטייה האמריקנית היא הרואה את עצמה מקופחת, מן הדין שתשמיע היא את טענותיה.

[3]

זה עשר שנים או חמש עשרה, מערב המלחמה העולמית ועד ימינו אלה האחרונים-אחרונים, עת שהתבלטו בשירתנו במידה מסוימת דמויותיהם של אורי צבי גרינ-ברג, יצחק למדן וא' שלונסקי, מדברים במחנו על הקיפאון שהשתרר בשירה העברית. אף זו אולי הגזמה מרובה היא, המעידה על חוסר-הבחנה חוסר מסורת ביקורתית אצלנו, שאנו מצפים להתגלותם של "גאונים", גאונים ולא למטה מאלה, בספ-רותנו מדי שנתיים. עוד דור משוררינו, המקובלים על כולנו כמשוררים אמיתיים — ביאליק, שניאור ויעקב כהן, ששרניחובסקי, שטיינברג, פיכ-מן ושמעון ביץ — הולך ומתערה בהכרתנו, נושא פרי-ברכה לנו ולבאים אחרינו, וכבר התחלנו מתאוננים רע: משוררים חדשים אינם קמים בקרבנו. אלה שקמו אחרי "ביאליק ובני-דורו" היו בעינינו כמבשרים את ראשית התנוונותה של שירתנו החדשה. הנחה זו, בין שהיה בה מן הצדק בין שלא היה בה כי אם מקוצר-רוחנו הספרותי הרגיל, דומה: על דבר אחד בוודאי שהעידה — כי תש כוח השפעתה של הליריקה הרוסית

שירתנו. הקיפאון בשירה העברית, בעצם, לא היה אלא סימן לכשלונה של ההגמוניה ורוסית בה, מלבד שלושה או ארבעה מן המשוררים בני-דורו של ביאליק שיניקתם הפיו- וית היתה משירתה של מערב-אירופה, הקלאסית והחדשה, הרי רוב משוררינו העברים, ולה שקמו בה במשך עשר או חמש עשרה השנים האחרונות בפרט, באירופה ובארץ- ישראל יחד, על ברכי הליריקה הרוסית גולדו וברוחה התחנכו: ממנה יונקים משוררינו ולה, בני השנים האחרונות בעיקר, את המוטיבים האנושיים-הכלליים, השזורים בארג שירתנו העברית. שלא כאותם משוררים "קלאסיים" מועטים שלנו, שקלטו אל נפשם את זיטב השפעותיה של השירה האירופית הרחבה והעשירו בה את שירתנו החדשה מדעת שלא מדעת, המשיכו משוררינו הצעירים לתוך הליריקה העברית את המסורת השירית ורוסית בלבד, שמתוכה התעוררו לחיי-יצירה. וגדול כוחה של אטמוספירה רוחנית יבת-שנים: לכאורה, עייפה-נפש הספרות העברית מן ההשפעה הלירית הרוסית, אך קשה צליה הפרידה מהשפעה זו, שיש בה משום החמימות הנוחה שבבית-מולדת, ואפילו זמימות מרדימה, מטמטמת את החושים.

כי עם כל הטוב, אשר חגגה הספרות הרוסית את הסיפור העברית, הרי השפעתה על יצירתנו הפיוטית — שכרה כמעט יוצא בהפסדה בשנים האחרונות. דומה: הסיפור הרוסי, החובק זרועות עולם, כולו התפתח על חשבון השירה הרוסית. הסיפור הרוסי כאילו קיפח את חייה של השירה הרוסית: המוטיבים הפיוטיים העמוקים, אלה תהומות הנפש שבשירה, מתגלים לא בשיר הרוסי, כי אם בסיפור. מלחמות אלים ושטנים בלב האדם ובלב ההווה כולה; מלחמות נפש בנפש וזרמי-הרגש, המתגעשים מתוכן; נסיונות הרוח האנושית להציץ אל מאחורי הפרגוד בחיים ובמוות; מאמצי הנשמה לבנות קן- מבטחים לה על עבר פי תהום, זו התוויה בכל עושר גווניה המאליפים והמאויימים — כל אלה המוטיבים, שהם מזונות השירה העולמית מאז ועד היום, משוקעים באדריכלות- הענקים שבסיפורת הרוסית, ואילו אחותה, השירה הרוסית, כאילו יבשו ידיה מהשתלח אליהם כי אם מדי פעם בפעם ובאפס-כוח. אמנם לא כך החלה השירה הרוסית בעשרות השנים הראשונות למאה התשע עשרה, עת שפרשו ארבות-ידיהם בה שני השוחים הגדו- לים: פושקין ולירמונטוב ולא הגיחו מקום בשעתם לסיפור הרוסי, הרופס והמעורר רחמים, להתגדר בו. אבל לא עברו שנים מועטות וסיפורת מהססת זו, תועה ללא דרך, הכירה בכוחה, נזקפה לכל מלוא שיעור-קומתה, עד שההווה השירה הרוסית לעומתה והיא נחשלת אחריה כל הימים ודמיה שוב אינם מסמיקים כל צרכם, כאילו היא עצמה מפסקת בחיזיונותה. הכאב הטורף והחדווה השטופה, האימה המתמדת והשלווה העילאית — רגשות הקובעים מעין יחס דתי בין האדם לעולם — הם נחלת הסיפור הרוסי, עשיר רחב-נפש זה, שאינו זורק מעל שולחנו אלא שיירים בלבד לשיר הרוסי.

לא נשתירה לה לשירה הרוסית, כנראה, אלא חלק אחד — הנפש העיוור, המשמים רובו ככולו, החולף ועובר מוכה-סנוורים כלעומת שבא. לא יצירה אפית בה ולא שירה דראמאטית, אלא ליריקה בת הרגע, רגע תלוש, שדומה: אין לו אחיזה בנפש — ובהווה העולמית לא כל שכן. הרגש, המפעם אותה, כל עצמו אינו מכיר במח- שכי-העבר, החלים ומולידים אותו, ואינו שואף להאיר עלת-עתיד כמוסה, שאליה הוא מצטרף בעל כרחו. בעיקרו של דבר, הרי השירה הרוסית כולה שירת דמדומים היא: דמדומי געגועים, דמדומי התעוררות, דמדומי הרגשה. "ערב" חיים רוחניים סוחפים יש כאן, ולא החיים הסוחפים עצמם: בשורת-תמיד מתנחשת למשהו עתיד להתנחשל, והנחשול עצמו לעולם אינו ניעור. לא לחינם מורגש כל כך בשירה הרוסית אותו יסוד של "טוסקא", זה יגון-השיממון הערב-הפוסר, המואס בעצמו ומתפנק בתוכו ובו. שיממון זה אף הוא ממשפחת העיוורים הנוחים, הברוכים והמתברכים תמיד: רווה וליאה, שמח הוא בחלקו כמעט. אין חפץ מתעורר בנפש להכיר את עצמה וממילא אין חפץ להכיר את העולם: שכר דמדומים — שכר געגועים משמי- מים — געגועים, שאינם רוצים לדעת, מאין הם נובעים ולאן הם זורמים. חיי ההכרה הכבירה, החותרת תחת כיסא-הכבוד, השואפת לגבש את הערבוביה הקוסמית, האיזמה בגדולתה, ואפילו כדי מסגרת לחיי-האדם, הנקבעים בתוכה כתמונה נסוכת-פליאה בעצם קטנותה האנושית; חיי-הרגש, החותרים להבנה מרוכזת ומקפת, לתפיסת-עולם, ולזא גם טראגית, אלה המעניקים תפארת אין-סופית אף לליריקה האירופית, ולשירה האירופית בכללותה לא כל שכן, נחלת הסיפור בלבד הם בספרות הרוסית. ואילו השירה שבה — יסוד זה זר לה מכל וכל.

דומה: ההשפעה הרוסית, המושלת בכיפת השירה העברית, היא המולידה את ההרגשה, כי הליריקה שלנו עייפה היא, ליאה, משוממת. שירתנו הצעירה בת עשר השנים האחרונות רובה ככולה הזרה כפולה ומכופלת היא על אותם "מצבי-הרוח" המתלהלים — על ה"ניעים" וה"נידים" וה"נדודים" בני-הרגע ועל ה"נצנוצים" וה"רפרופים" בני-החלוף. היסודות המפרים שבליריקה העולמית, הם היסודות, השופעים עוז וחיים בשירת ביא- ליק וטשרניחובסקי ושוניאור בשירתנו, נתפוררו לפרדים, שאין בהם כדי מששות. ואין הדברים אמורים דווקא בחוסר היחס החיובי אל העולם ומלואו, בחוסר הברכה על היש. לא החיוב ולא השלילה הם הקובעים את אופייה של השירה גדולה, אלא שלימותם של החיוב או השלילה, האחדות הנפשית העצומה, המתרמזת מתוך ברכתו של המשורר על החיים או מתוך קללתו. אחדות-הנפש פסקה מן הליריקה העברית. שוב אין אתה מוצא בה את היסוד העיקרי שבליריקה הגדולה — זה נסיונו של המשורר בחסד לתפוס את רגעי-חזונו הבודדים כפלגים מפכים ממקור אחד ולאחד את רגעי-החיים הבודדים, שכל עצמם מבקשים זה את זה, שואפים להתחבר, כאגד

אל איזה יסוד ושורש שבנפש או בהוויה העולמית אין בליריקה שלנו הצעירה: רגעי-ההשראה שבה מתלבטים גלמודים, מתוך שהם נתפסים על ידי המשורר עצמו ערטי-לאיים, תלושים מהוויה אחת שלימה, הווייתו של המשורר או הווייתו של העולם כולו, (ובליריקה הגדולה הרי אלה שתיים שהן אחת). תפיסת-עולם רצינית, "דתית", המתגלית בכל שירה גדולה, ואפילו כשהיא שוללת את החיים, ואפילו כשהיא אכזרית עד לידי כפירה בערכים ובקניינים רוחניים יקרים לאדם, אין בשירתנו הצעירה. זו לא נתעמקה ולא הגביהה במשך עשר או חמש עשרה השנים האחרונות, כי אם להיפך: נתדלדלה ונגרעה קומתה. יניקתה המרושלת, ההווה, מאותם מצבי-רוח עצמם, המתפנקים בתשישות, מאותם דמדומי-געגועים שכורים למראית-עין ופיקחים ומפוכחים בתוך תוכם, שמיימו את דמיה עד לידי התנוונות. ההשפעה הרוסית הלירית היא המולידה את ההרגשה, כי מתבוססת שירתנו בשלולית אחת ואין מתאזר בה "לרדת הימה", לתת בה דרך לאפיק-קירגש מוחשים, וודאיים. ומכאן גם הטיפול המרובה במשוררים ה"מודרניסטים" האחדים, ההולכים ומתבלטים אצלנו בעצם השנים האלה האחרונות, בארץ ישראל בפרט: נפתולי-דמיונם המפלצתיים וכרכורי-סגנונם המטושטשים, המעוררים תימהון בלב הור הקרב, עדיין נראים כמתכוונים לכסות על מערומים פנימיים חיוורים מעוטי-הדם, ואף על פי כן כאילו גאולה נרמזת לה לשירתנו ביצירתם של אלה המעטים, ובמטיבים הארץ-ישראליים הציבוריים החדשים שבה בייחוד. דומה: מודרניסטים אלה שלנו דווקא, עם כל התפוררות-האישיות, המורגשת גם בהם, מגששים דרכם לקראת אחיזה לא בפירות של הווה, כי אם בגופי-חיים מרתיתים, בכלליות כוללות, בערכים ובקניינים. באיזו מידה ייאמתו רמזי-גאולה אלה — לעתיד פתרונים, אבל הרמזים עצמם להשתרשות במערכות-היש, בערכי-רוח מבוססים, מספיקים, כפי הנראה, שתראה השירה העברית ביוצרים צעירים אלה את תקוותה לעתיד, את גאולתה מן השעמום שברפסות האחיזה בחיים.

[4]

ואם ברמזי-גאולה לשירה העברית, גאולתה מן הרופס והרופף, אנו עוסקים, מן הדין הוא שיוחל בנסיון בספרות העברית מחוץ לאמריקה לראות נכוחה גם במשאות-נפשה של שירת המשוררים העברים האמריקנים, ולוא גם שירתם אף הם אין בה לעת עתה כי אם רמזים וסימנים לעתידותיה היא ולטובת השירה העברית הצעירה כולה. מדעת או שלא מדעת מכיר המשורר העברי האמריקני, כי אם עומדת השירה העברית להתמלא תוכן, תחת צללים מגובבים וצבעים מטושטשים, אין לפניה כי אם לשוב אל רגש-האדם החי, המתעמק בתוך עצמו ושואף להתבטא בחיוניותו, במוצק שבו — ישר בכל נפתוליו,

פשוט בכל תרכבותיו. את השירה מבקש המשורר העברי האמריקני באותו האופן — בשירה. קפצה לה הדרך לשירה העברית החדשה, ומתוך קפיצה הגיעה לידי האינדיבידואליזם הקיצוני שבשירה המודרנית, בטרם נתמלאה תכנים אנושיים כלליים, עשויים להיות קרובים לכל לב פועם ולכל נפש יודעת בשמחת-הרוח ובצער-הרוח. את החלל הזה בשירתנו החדשה חותרת השירה העברית האמריקנית למלא על פי דרכה — למלאו-תו תכנים אנושיים, שעם כל האינדיבידואליזם שבהם, ביטויים מעורר הדים בכל לב קולט אותם, כאילו הוא עצמו הרה אותם וילד אותם. הרגש האנושי הוודאי הוא השואף להתבטא בכללות-יצירתם של המשוררים העברים האמריקנים השונים והוא הוא הדופק האחד, המשותף בכללות יצירתם. נפש האדם באשר הוא אדם מפללת בה לארשת-שפתיים מובהקת, נאמנה. כי רק על כן נראית שירה זו צלולה כל כך, מובנת מאלה; הרגש האנושי הוודאי שבה אינו מכריז על עצמו בשלל-צבעים של תלבושת המוקיון: ישותו מוכחת מאלה ואין לפני ישות זו כי אם החפץ להתגלות, להצטייר כמות שהיא — חיונית ועמוקת-השרשים.

יאמרו: "וויקטוריאניות" — מושג זה, שהפך לשם-גנאי בפי כמה מבקרים מהפכנים בספרות האנגלית עצמה בת-דורנו. אבל מהפכנות ספרותית לחוד וקשיות-הלב — סימן מסימני פרצופו המסולף של הדור — לחוד. הרבה אשמות-שווא ודבריי-הבאי שבבוסר-נעורים מרדני טפלו וטופלים המודרניסטים על השירה הוויקטוריאנית, כשהם רואים בה רק מנוסה מן הראייה המפוכחת בחיים — בקשת מפלט, כביכול, מן האמת האפורה שבמצאיות בצל הזיות איתות-אסטיטיות מצוצות מן האצבע. עושר העולם, היפה עד לאימה והעצוב עד לאימה, זה תוכנה של כל שירה אמיתית בכל דור, מתגלה גם בשירה הוויקטוריאנית בצדדיו המאליפים, ברבבות קווים ישרים ושבורים. אלא שעושר זה, ה"וויקטוריאני", שמור למודרניסטן לרעתו: כל עצמו כאילו מקטרג על בן-דורנו, מחייבו בעיניו הוא. אין האדם ה"וויקטוריאני" כלל וכלל שלם אף הוא — וכי אימתי ראתה השירה האמיתית את האדם שלם בתכלית? ופסוק כגון "עקב הלב מכל ואנוש הוא — מי ידענו" כלום אחד מודרניסטן כתב אותו? אבל שאיפה זו לשלמות, אותה מלחמה נצחית בלב האדם לקראת הנצחון, כשהוא מתגבר על עצמו, על השפל ועל הפעוט ועל הזולל שבו, כאילו מביישת את המודרניסטן, הקורא בשירה הוויקטוריאנית: הוא, המודרניסטן, הרי מוותר ממילא על ה"טוב" שבו, נבוך בפני כל רטט אמונה באפשרות להיות "טוב", להוציא "יקר מזולל". אבל הפלא הוא, שמתחיל אתה קורא באחד אבות ה"וויקטוריאניות", בטניסון לדוגמה, ואתה משתעבד לו לרצונך ובעל כרחך: משל לתינוק שסרח והוא מתפייס אל אביו, דרך תשובה לשעבר וקבלה לעתיד, משהוא רואה והנה אבא הקפדן, המייסר ומוכיח תמיד, מסביר לו פנים קצת. ואין הדברים אמורים בליריקה הדקה-מכל-דק של טניסון, שמשום עדינות המוסיקה שלה

יש ואפילו מודרניסטן קיצוני נוטה לה חסד בשעת-רצון. אפילו שיריו הסיפוריים, בין שהם שאובים מעולם האגדה, כגון "אידיליות המלך" בין שהם שאובים מחיי-המציאות, שאין בהם יסוד-גבורה אחר אלא הגבורה האנושית הפשוטה, המתגלה במלחמת-היצרים היומיומית, ה"בורגנית", כגון "חנוך ארדן" — אינך מניח גם אותם, עד שאתה בולעם כולם כמות שהם, ואף על פי שאתה בוש קצת בתוכך פנימה, שלבך הומה לגורלם של הגיבורים התמים האלה, התמימים בכל לבטיהם ונפתולי-רוחם. אי, בוש! "מודרנית" זו מפני ההנאה, העמוקה והנוגה, מקריאה בשיר "וויקטוריאני" כמו "חנוך ארדן"! אצלנו, אפשר, היו רואים אף שיר סיפורי כזה מתאים לבני-הנעורים לכל היותר. ואף על פי כן שיר אמיתי הוא דווקא למבוגרים שבדור, לבשלים עד כדי ריח-הרקבה, משום שכוחו בו לעורר דווקא את המבוגר, את הפרוץ לכל רוח ודרכו נסתרה ממנו בערפל. לראות שלא בטובתו "מני האד אור רב יופע עליו"*. ואם אמנם "וויקטוריאניות" היא

* בשנת תרצ"ט הופיעה פואימה זו בתרגומו המשובח של ראובן גרוסמן. השורות העבריות הקצובות והגמישות כאחת, ימבים פנטמטריים, יכולות לשמש דוגמה נאה לאפשרויות, הגלומות גם בעברית לכתובת דברי-שיר ארוכים ב"חרוזים לבנים". הריתמוס טבעי הוא עד מאד והשורות נכנסות זו לתוך זו ויוצאות זו מתוך זו ללא כפייה כלשהי, עד שאתה שוכח את ייחודו של הקצב הפיוטי הזה, האנגלי כל כך, שעדיין זה הוא לקוראי השירה העברית. רושם החרוז הלבן מתחזק עוד יותר, מתוך שהצליח במאד לסגל סגנון-דברים חי ושוטף לתוכן הפואימה, המעורה במציאות חשופה בהווי בן המקום. קטע כגון זה:

חֵשׁ שֶׁם פָּנָיו הִבִּיתָהּ — אֶל בֵּיתוֹ.
אֵי בֵּית? — וְהָאֵם עוֹד בֵּית לִזְ?
עָמַד יוֹם שָׁמֶשׁ וְצִנָּה בְּהִיר,
אֶךְ אֵט מְנַקֵּק שְׁנֵי הַנְּמָלִים עָלֶה
אֲדָמִים וְיִטְבַּע בְּאֶפְרוֹרִית
מְלֹא-תֵבֵל; כָּל דֶּרֶךְ בּוֹ חֶסֶם,
עַל שְׂמָאל וְעַל יְמִין הַשְּׂאִיר רַק פֶּס
גִּבְעַת-חֲרָשָׁה מְכָה, מְרַעֶה וְנִיר.
עַל בֶּד חֲשׂוֹף אֲדָמוֹן צִיץ עָגוּם
וּבְתוֹךְ נְטִפֵּי-הָאֵד, צָנְחוּ יַחְדוֹ,
נֶשֶׁר עִם הָעֵלָה אֲשֶׁר כָּמַשׁ.
גִּבְר הַגֶּשֶׁם, הִיגֵן עִמָּק...

אינו אלא דוגמה אחת מרבות להצלחתו של המתרגם גם בתפיסת המילודיה הטניסונית המיוחדת, העריבה והחשאית, גם בשליטה בלשון עברית פיוטית ונוחה-ללישה ללא סרח עודף שבמליצות, ואף על פי שמדי פעם מתגלית הסכנה, שארבה לו בעבודתו הענוגה, כגון בשעה שהוא רואה עצמו אנוס, לצורך הריתמוס, להשתמש בצורות דקדוקיות ארכאיות.

מהותו של הרגש האנושי הוודאי, זה שהשירה העברית האמריקנית מכניסה לאוצר היצירה העברית הרי זה כיוון עוד אחד, אשר בו הולכת השירה העברית לקראת הבראתה וחיסונה מבפנים.

אכן את השירה האנגלית הקלאסית, בעיקרו של דבר, ינקו אל קירבם המשוררים העברים באמריקה (ואפילו אלה מהם שהתחנכו תחילה על הליריקה הרוסית), וממנה, מן השירה האנגלית, הם ניזונים ביוזעים ובלא יודעים בעולם-רוחם הפיוטי. נתחלפו התפקידים בשתי הספרויות הללו, ברוסית ובאנגלית: מה שאירע לסיפורת הרוסית אירע לשירה האנגלית. מיטב חיי-הרוח בספרות האנגלית שקוע ומשוקע בשירתה. אפקיה של זו, אפילו בתחומיה הליריים, מקיפים את יסודות-החיים הנצחיים, יסודות ההווה האנושית והקוסמית, העומדים בעינם ומתחדשים תמיד. לא שירת רגעים קיקיוניים היא השירה האנגלית גם בליריקה שבה — כולה מעין תפיסת-עולם רגשית, נסיון דרוך ומאומץ בלי הרף לחזור למהותו של העולם כולו, לתופעותיו החיצוניות ול"כוחות" הנעלמים, הפועלים בו, לדלות ממעמקי תדיר פשט ורמז וסוד, בלולים וממוזגים תמיד. שירה זו — רציניות "דתית" מפעמת אותה, ובשיר לירי קטן, כגון בטרראגדיה שקספירית, היא עשויה להיטען מטען רגש ומוסר ורעיון פילוסופי נאצל. בית-קיבול היא לכל אלה וכור-מצרף, ולפיכך דרך-ביטוייה תמיד כמעט צלול וישר, מגובש ושקוף, עד כדי לעורר בלב הקורא האירופי הקונטיננטאלי את החשש, ששירה זו "פרי-השכל" היא. רציניותה של שירה זו, היונקת ממסורת פיוטית בת מאות רבות בשנים, "דתיותה", שאיפתה הסוחפת אל ההיקף המת-מלא מתוך פרטים בודדים — הן הנוטות להרחיק אותה מן ההססנות שבהרגש ומן הפק-פוקיות שבביטוי: הרגש הוודאי, ולו גם נפתל עד אין חקר, מחיה אותה. הרבה מסגולות השירה התנכית נסתגפו לתוך האווירה המסורתית הזאת של השירה האנגלית, וחניכה החדש, המשורר העברי באמריקה, אפשר, אינו אלא מחזיר לשירה העברית משה, משל השירה העברית, כשהוא שותה ממקורותיה הקדומים והצלולים ביותר ומכניס יסודות "זרים" לתוך שירתנו הצעירה, מעין ברכה בלתי-פוסקת על החיים והשתאות חרידה למהותם, אמונה בנפש האדם ומאמץ להבין את מסתריה. בהשפעת השירה האנגלית התוודע המשורר העברי באמריקה אל תכני השירה העול-מית ובהשפעתה היו אלה לתכני-חיו שלו. נתעשר המשורר בהיסח-הדעת: המיתולוגיה העולמית הזרה הולכת ונעשית לחלק מדמיונו; הרעיונות ה"רגשיים", המזינים את האדם במיטב-חיו מאז ועד הנה, הולכים ונחפכים לרעיונות-ירגשותיו שלו, והרצינות הנפשית, הרצינות המגיעה עד כדי דתיות, זו שהיתה מצע השירה העברית בכל תקופותיה וגל-גוליה גם בדור ההשכלה, מתמוזגת ברוחו ואוצלת לה גוון מיוחד של עמקות ופשטות כאחת, אלה סימניה המובהקים של חרדת-נפש אמיתית בפני הטהור שבחיים, שהוא ה ש א י פ ה לטוהר, בפני היפה שבחיים, שהוא ה ש א י פ ה ליופי, ובפני השלם שבחיים,

שהוא ה שאיפה לשלימות. יסודות אלה נראים זרים ומוזרים לשירה העברית הצעירה כיום ואולי לא ייפלא כלל, כי לא שמו עין על המשוררים העבריים באמריקה עד כה כי אם לשם קנתור בלבד. אבל דרכם של יסודות "זרים", שסופם — מתקבלים ככנייבית, אם עומד כוחם בהם להילחם על נפשם בתוך סביבתם, המסרבת משום מה להכיר בהם את עצמה ובשרה. ואף יסודותיה של השירה העברית האמריקנית, בלי ספק, עתידים ליהפך לנכסיה של הספרות העברית כולה, אם אך תצא שירה זו מגדר נסיונות יצירה ארעיים שיש בהם רמזים לעתיד, ותיהפך לזרם ביטוי רחב, מלא ותדיר עד כדי לעכב עליו את העין ממילא. תנאי זה אמנם קשור בתנאי עוד אחד והוא שינוי היחס מצד הביקורת העברית הכללית אל השירה העברית האמריקנית, ואף על פי כן הראשון עיקר: יתקיים זה וממילא יתקיים גם זה.

תרפ"ה

המשורר חסר הקוראים

לאחר פרישה של כמה חדשים, נודמן לי חברי הטוב, משורר עברי צעיר, צעיר ממש. ידעתי בו בבחור נחמד זה, שמטבעו הוא נוטה לאופטימיות, אינו מטיל מרה שחורה בשיחו ושיגו, ולא עוד אלא שאם מזדמן לו אדם קודר קצת, מאותם הרבים כל-כך במחננו, עשוי הוא להסיח דעתו מן האפלולית המדכדכת, השורה אצלנו בכל פינה וזווית, ולהנותו רגע אחד מן האור הגנוז שבחיים. אולם הפעם ראיתי את פני חברי הטוב — והנה איננו כתמול שלשום: עצבות כבושה מבצבצת מבין קמטי-שפתיו ומרירות כל שהיא מחלחלת בדבריו. מידת-הקדרות חדשה היתה אתו ואף הוא עדיין מרגיש בה, כפי הנראה, שאינה נאה לו, ומתאמץ לדכאה בחזקת-היד.

השיחה היתה מתגלגלת מעניין לעניין, עד ששאלתיו שאלת-תם.

— ומה גדולות עשית בכל הימים הרבים האלה?

חברי נרתע קימעא כאדם, שרעיון קשה ונוקר מועזעהו פתאום לאחר שעה קלה של שיכחה. אולם כשמצא את עצמו נענה למרירותו, התנכר אליה והעמיד פנים שלווה:

— רצונך לומר?

— לכתיבה נתכוונתי. מה כתבת בחדשים האחרונים?

שוב אותה רתיעה כל-שהיא ומאמץ ניכר לאחריה, שכוונתו: גירא בעיניך, מרה שחורה... אולם קולו רותת אגב תשובה בשפה רפה:

— לא כתבתי כלום.

— הכיצד?

עיניו התכולות הענוגות מאפילות קצת ומרירותו מתפרצת סוף-סוף.

— הכיצד?... — הוא מחקה את תמיהתי: — כיצד?... מוטב שתשאלני, כיצד כתבתי עד כה... שוטה הייתי, במחילת-כבודך... יצאתי להרעיש עולמות, לכבוש ארץ ומלואה... הבו גודל: שירים אני כותב! מאמרים אני כותב! ועוד ידי נטויה... פנו דרך! משורר גדול הגה בא ותורה חדשה בפיו... הוי, כל צמא, פתחו שערים!... שוטה, שוטה שכמותי.

כששבה רוחי מעט (דבריו, שהיו חדשים באוזני, הממוגי ולבי פג), ניסיתי אליו שאלה קצרה ורכה:

[1]

צעירה היא השירה העברית באמריקה, זו הראויה לשמה בבחינת שירה, ועתידותיה לוטים בערפל אף בעיניה היא. כי על כן מדכדכת שבעתיים העובדה, שבעיני הספרות העברית הכללית, באירופה ובארץ ישראל יחד, כבר היא נראית מבוגרת כל כך וממילא ראויה לשאת את עוונה, בתדעת כל כך, עומדת בגמר-בישולה, וממילא חייבת בענשים, עד שמצווה חברתית היא להשמיע באזניה את גזר-דינה הקטלני. דומה: ארבעים יום קודם ללידתה בת-קול יצאה והכריזה עליה, שעתידיה זו שתהיה בת-חורגת לספרות העברית. אחד הוא יחס הביקורת העברית אל המשורר העברי האמריקני ויחס אחיו המשוררים, בני ארצות אחרות: משורר עברי, היושב באמריקה, ממילא כהן הדיוט הוא. לגבי הספרות העברית העולמית כאילו אינו: ישיר ויבכה, יתלבט ויתבגר — בשתיקה ממתים אותן וכשמזכירים את שמו אישם דרך אגב, יפה לו השתיקה, המת-נכרת לחלוטין, מן הביטול הפיקח, החונן שבאותה אזכרה דרך אגב, בעקמת-שפה זו, שעל כוונתה אין גם מנסים לחפות.

בוודאי הרבה משפט קדום עושה, הרבה דעה שגורה עושה. "חן" אמריקה, ארץ זו, השקועה במ"ט שערי החמרנות הזולה (כידוע), על התרבות האמריקנית כולה בעיניו של אדם בן אירופה. דורות רבים עוד יעברו, עד שתתחיל אירופה להרגיש בערכים הרוחניים, ההולכים ומתרקמים באמריקה מתוך יסורי-הריון קשים ורבים. אבל קצת מן הקרתנות יש, קצת מן ה"יחסנות" היהודית בת-העיירה יש באמת-מידה זו, כשהיא משמשת בידי סופרים עברים באירופה ובארץ ישראל, המתעלמים מעצמם ובשרם, מציבור אנשים יוצרים בעברית על אדמת אמריקה, אם גדולים הם אלה ואם קטנים, אך מפני שארץ-מגוריהם חשודה בעיניהם. וכי לא כך התייחס ה"מיוחס" בן-העיירה אל אחיו ובשרו, ולוא גם בן-תורה ובן-אבות כמותו, שנתחייב חובת-גלות לאמריקה, ארץ זו, שכולה היעדר תורה ויראת-שמים? כביכול: משורר עברי, שיושב באמריקה, ממילא תש כוחו, ממילא פקעה זכותו לחיים שיש עמהם יצירה.

יתר על כן: אמת-מידה זו, שכבר יצאו לה מוניטין, על כרחך שתהי משמשת לסיטונות. דומה: בעיניה של הספרות העברית העולמית אין המשורר העברי בן-אמריקה יוצר יחיד, פרטי, אדם בעל נפש מיוחדת, מיוחדת רק לו, עם חלומות משלו ולבטים, לבטי

חיים ויצירה משלו. חלק הוא בעיניה מן הציבור, מן הכלל המדומה, ודין הציבור עליו: מה הציבור הזה, כלל המשוררים העברים באמריקה, טעות משונה בפשט הפשוט של הספרות העברית בכלל וחלק-השירה שבה בפרט, אף המשורר היחיד כך. דוק ותמצא, שאפילו בא סופר עברי מובהק ועושה חסד עם השירה העברית האמריקנית, עד כדי לעיין בטיב מהותה של יצירת פלוני אלמוני בתוכה, בטרם יפסוק את פסק-דינה החמור הידוע — מיד הוא מקיש על הפרט מן הכלל וגוזר: אפיגוניות אמריקנית! כלומר: לא משורר זה הנדון הוא לבדו האפיגון, אלא בן כשר הוא לאותה משפחה אחת חסרת-הפרצוף, משפחת הסופרים העברים האמריקנים, שכולם כאחד סימנם המובהק — אפי-גוניות. כולם כאחד! לא כדאי שתטריח את עצמך להבחין בין משורר למשורר בקרב אלה, בין נטייה לנטייה, בין שיר לשיר: המשוררים כולם הרי באמריקה מתאמרים לשיר, נטיות-רוחם באמריקה נודיפו, שיריהם באמריקה נתקשו, ומה בדיקה פרטית טעון איש איש מהם?

מנויה וגמורה: שירה זו, הצעירה כל כך, עד שבקושי היא עצמה נועזת להכריז על סימניה, כבר נקבעה אבחנתה הביולוגית בעיני מבקריה — איילוניות! אמנם איילוניות צנועה, בגדולות ובנפלאות ממנה לא תהלך וגבוהות אין בלשונה, אבל היא היא הנותנת: כולה כמות שהיא לפניכם — לא כחל ולא סרק ולא יעלת-חן. העז לא תעז לתור לה נתיבות חדשות משלה ואפילו בשבילים כבושים מאז אינה מנסה לצעוד צעד-און. אט אט, באצבעות חסרות-דם, מיוששות בלא עת, היא חורזת את חרוזיה באחת מן הצורות, הקבועות מקדמת דנא, ומדובבת רגשות ומשאות-נפש ידועים מימות-עולם — מאוויים וכיסופים הללו, שאין בהם קורטוב שבחידוש מפתיע. אפיגוניות! רחש-לב והמיות-לב אלה, התמימים והחסודים, הרי כל המשוררים שבעולם, כגדולים כקטנים, מטפלים בהם מאז ועד היום — הללו בראשית היות דבר-אלהים בניהם, כשפסיעותיהם עדיין רופפות, בטרם ייגלה לעיניהם מעיין-יצירתם המקורי, והללו מראשית יצירתם ועד סופה. ולא זו בלבד, אלא שאף לצלול במעמקי רגשות ומאוויים מצויים אלה לא תהין שירה זו. וכאן, אפשר, עיקר הטענה: הלא יש ויש משוררים בספרות-העולם, ששירתם המצומצמת, צרת-האפקים, היא מועט המחזיק את המרובה. משוררים כאלה "קרים ושותים": חותרים בלי הרף להעמיק את מקורם הם, המפכה מן השיתין שבנפש, עד שהוא נהפך למעיין מתגבר, ולוא גם צר. במקום שאתה מוצא עומק יש ואתה שוכח לבקש את הרוחב: צולל אתה בתהום שלא בטובתך ושוכח, כי צר לך המקום. ואילו שירה עברית זו שבאמריקה — לעולם אין החומר הבינוני שבידה מתעלה לאותה מדרגה, שהוא מגיע אליה בידיהם של יוצרים בעלי עצמיות חותרנית. כי על כן פלמוניות אחת גמורה, אנונימיות מוחלטת אחת, היא דמות-דיוקנה של השירה העברית האמריקנית כולה בעיני מבקריה. הכתובת האמריקנית, כביכול, היא שורש פורה אנונימיות זו בשירה והיא הפוטר את המבקר

שהיא — היינו: הערכה לפי זכויותיה הפנימיות ולא על פי תנאים ונסיבות חיצוניים, שדבר אין להם אל היצירה עצמה ואף הם כל עיקרם פסולים מפני שיגרת-חשש סתם.

[2]

אם אמנם החיישנות האירופית לגבי תרבותה של אמריקה כולה היא הקובעת את ההשקפה, הרווחת בספרות העברית, בפירוש ומסתמא, על טיב מהותה של יצירת המשוררים העברים בני-אמריקה — אפשר ואפשר להתריע על יחס שכזה מבחינה אנושית גרידא. כי הלא מוור הדבר, שאנשים אשר שאר-רוח להם כסופרינו העברים בארץ ישראל ובאירופה לא יראו חובה לעצמם לנהוג זהירות יתירה דווקא במשפטם על היוצר העברי באמריקה מתוך השתתפות-אחים בגורלו המיוחד, פרי התנאים המיוחדים אשר בהם הוא עובד בארץ הזאת, משונה הדבר, שאין הסופר העברי באירופה ובארץ ישראל חולה ומרגיש, כמה יסורים סובל אחיו, הסופר העברי האמריקני, מתלישותו המוכרחת, מריחוקו מכל סביבה, הרואה אותו כשופרה, מהרגשה אמולה זו, שיצירתו אין כל צורך בה לסביבתו. נידח בסביבה חסרת-לב זו של רחוב יהודי הומה ומהמה ותוכו ניהר, של חיי-זולות מזויפים בתוך תוכם, יוצר הוא מה שיוצר, באין יודע, באין איש שם אל לב. בדידותו הלא גמורה היא. איה קוראיו, אשר אתם הוא במגע, כדרך שהסופר הארץ-ישראלי, למשל בא מדי פעם את קוראיו שלו? איה מבקרו? איה אפילו יודעי שמו? בסתר אהלו, ללא רוח-חברות וללא הכרה מאיזה צד שהוא, כואב הסופר העברי באמריקה — והמשורר בפרט — את כאבו, מבקש תנחומים לו ביצירתו, וכשהוא מוציאה אל החוץ, אין דורש לה ואין הופך בה. הלא יוצר לשמה ממש היה היה היוצר העברי באמריקה שלא בטובתו: שכרו, אם יש לו שכר בכלל, הרי כולו מובטח לו לעולם הבא. ועוד: מי מן הסופרים העברים מחוץ לאמריקה מגלה מדי פעם אפילו קורטוב של סקרנות, של רצון לדעת, כמה מלחמות צריך אדם יוצר באמריקה להילחם יום ויום, כדי לשמור על שאר-הרוח שבו, על צלם-אלהים שבפרצופו, שלא יטושטש לחלוטין בנחשולי ההמוניות המלהגת מזה והצביעות² הרוחניות, המדברת גדולות, מזה — שגי נחשולים אלה, האורבים לבלעו על כל צעד? בעל-הכשרון העברי באירופה ובארץ ישראל, בעצם, אינו יודע כי אם את כשרונו: מלחמה אחת לפניו — מלחמת כשרונו, החותר להתגלות, לכבוש, להכניע בוודאיותו. ואילו היוצר העברי באמריקה — מלחמת-מצווה לו קודם כל על האדם שבו, על מעט האצילות האנושית שבו. במלחמה זו הוא משקיע את מיטב כוחו, ומי זולתו יודע את ענות-נפשו, הנובעת מתוך ההכרה, כי רק את שארית-כוחו הוא מקדיש לתפקידו כיוצר, זה גילוי הכשרון, אשר חלק לו אלהים?

אפשר ואפשר היה להתריע מבחינה אנושית גרידא על מידה זו של העלמת-עין,

שנוגת הספרות העברית כולה ביחסה אל השירה העברית באמריקה. אבל אם מידה זו של רחמי-אנוש סתם לא יכרינה מקומה בהערכה ספרותית, שורת-הדין האמנותית עצמה תובעת, שתפקח הספרות העברית העולמית את עיניה על היש ועל האין ממש שביצירת המשוררים העברים בני-אמריקה. הגיעה השעה, שתברר הביקורת העברית לעצמה, מה טיבה של אותה נעימה אמריקנית, הצורמת את אונה, המעוררת את חרונה הכבוש בצדק או שלא בצדק. כי רק מתוך קביעת היסוד האחד, המשותף לשירה זו כולה, השופר מעין רוח אחת על יצירתם של משוררים עברים אמריקנים, שונים זה מזה בתכלית, תגיע הביקורת העברית לידי משפט-צדק גם על כללותה של השירה העברית רית באמריקה גם על קלסתר-פניו המיוחד של כל אחד מיוצריה. יתכן ויתכן, ששירה זו עדיין צעירה היא מגשת אליה בקני-מידה מדויקים שכאלה; אבל אם המבקר העברי האירופי או הארץ-ישראלי כבר רואה חזות-הכל של שירתנו האמריקנית במין יסוד אחד זר לרוחו ובעטיו של יסוד זה שבה הוא מבטל באין-אומר את כל המש-תתפים ביצירתה, מן הדין הוא שיבדוק בו ויקבע את מהותו הזרה. אפשר, אין לך קוריו מכלי יותר בספרות העברית הצעירה מעובדה זו, שאל משוררים שונים זה מזה בתכ-לית כמו: ב'נ' סילקין וא'ש' שווארץ, הלל בבלי וא'ל' ליסיצקי, ש' גינצבורג וישראל אפרת, אברהם רגלסון וי' זילברשלאג, מתייחסים אצלנו, כאילו איש אחד הם, ואף אחד זה אלמוני פלמוני הוא. תחל-נא האל-מוניות שבהרגשה זו, (אם צודקת היא ואם לא), שהשירה העברית האמריקנית חטיבה אחת היא, ואולי תחדל גם פלמוניותם של יוצריה היחידים.

אין כל ספק, כי רושם הפסיבדו-קלאסיות, זו ה"אפיגוניות", ששירתנו האמריקנית עושה על הקורא באירופה ובארץ ישראל — שרשיו ברוח-השלווה, הנסוכה על פניה, לכאורה: מתינות-מזג וצלילות-סגנונה הן המולידות את יחס-הביקורת אליה, כלומר, את חוסר-היחס אליה. עד שבשירתנו החדשה באירופה ובארץ ישראל הולכות ומשתלטות העצב-ניות, תעיית הרגש והרעיון מזה והאפלט הסגנון מזה, נראית השירה העברית באמריקה כהולכת בדרך-המלך, ב"דרך הישר": שרה בלשון בני-אדם, תחת חתור לקראת המזור בתפיסה ובביטוי — מגבשת את הרגשות, צורפתם ומבדלחתם, תחת דלוז וערפל אותם. צלילות ומתינות אלה, המשותפות במידה מרובה לכל המשוררים העברים באמריקה, הן המעוררות את עיני המבקר מהבדיל בין משורר למשורר שבה, בין זרם נפשי אחד לשני. רק את המתינות ואת הצלילות האלה, המדומות או האמיתיות, רואים בשירתנו האמריקנית לעת עתה מול החתרנות והסוערנות המסוייטות שבשירה העברית החדשה, הארץ-ישראלית בפרט, ואלה הראשונות — סימניהן המובהקים, כביכול, של השירה הקלאסית מעתה ועד עולם — סימנים הן בימינו לעקרות הרגש והרעיון. "אפיגוניות" איפוא מול "פאראגוניות" בשירתנו: בעל-ביתיות, וחילת-עפר ומעשה-אבות סימן לבנים בשירה